

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดากระบวนการพัฒนาชีวิตมนุษย์ถือว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญเพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านกาย สังคม จิตใจ และปัญญา หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญกับคำว่า “สิกขา” หรือที่เรียกกันว่า “ศึกษา” เป็นอย่างมาก เพราะเป็นหลักธรรมที่มีความหมายครอบคลุมการปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา จนกล่าวได้ว่าเรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น^๑ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าได้ตรัสเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของสิกขานี้ว่า ภิกษุผู้ที่มีความเพียรเอาใจใส่ปฏิบัติตามหลักสิกขา ๓ ประการ คือ ประพตฺติธฺธิ ศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา อยู่เป็นนิจบัณฑิตย่อมเรียกภิกษุเช่นนั้นว่าเป็นนักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ มีความประพตฺติบริสุทธฺิ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติในโลก เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติอันเป็นที่สิ้นต้นเหตุ ย่อมมีจิตหลุดพ้นจากสังขารธรรมเพราะวิญญานดับสนิท เหมือนความดับแห่งประทีป^๒ เป็นต้น

หลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ได้รวมเอาหลักการศึกษาทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วย ดังนั้นหลักไตรสิกขาจึงมีลักษณะเด่นพิเศษเห็นได้ดังต่อไปนี้ หลักไตรสิกขาเป็นที่หลอมรวมสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ คือ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ภิกษุศึกษาในหลักไตรสิกขาแทนการฟังหรือการสวดปาฏิโมกข์ในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือนได้^๓ หลักไตรสิกขาเป็นสิกขาบทเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ คือ พระพุทธเจ้าตรัสถึงการที่ภิกษุที่มีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์ แม้จะละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง แต่สมทานศึกษาในสิกขาบทที่เป็นเบื้องต้นแห่ง

^๑ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การศึกษาที่สากลบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๗๐-๗๑.

^๒ ดูรายละเอียดใน อจ.ตติ. (ไทย) ๒๐/๕๑/๓๒๐.

^๓ ดูรายละเอียดใน อจ.ตติ. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐-๓๑๑.

พรหมจรรย์อย่างมั่นคง ทำเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติให้แจ้ง สิ้นอาสวะกิเลสด้วยปัญญาจึงเข้าถึง
 บรินิพพานในปัจจุบัน^๐ **หลักไตรสิกขามีอิทธิพลต่อคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา** คือ คัมภีร์
 สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในภายหลังคัมภีร์พระไตรปิฎกก็ได้ให้ความสำคัญกับหลัก
 ไตรสิกขานี้เป็นอย่างมาก เช่น คัมภีร์วิมุตติมรรค ที่แต่งขึ้นโดยพระอุปติสสเถระ ชาวศรีลังกา คัมภีร์
 วิมุตติมรรคนี้ จัดอยู่ในประเภทปกรณ์พิเศษที่นำเอาหลักไตรสิกขาในพระไตรปิฎก คือ สิล สมาธิ
 ปัญญา มาแต่งอธิบายขยายความได้อย่างละเอียด และ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ที่แต่งขึ้นโดย พระพุทธโฆ
 ศาจารย์ คัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้จัดอยู่ในประเภทปกรณ์พิเศษ เช่น เดียวกันกับคัมภีร์วิมุตติมรรคที่
 นำเอาหลักไตรสิกขาในพระไตรปิฎก คือ สิล สมาธิ ปัญญา มาแต่งอธิบายขยายความได้อย่าง
 ละเอียดและพิสดารเป็นอย่างมาก หลักไตรสิกขาในคัมภีร์วิมุตติมรรค และคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ ได้มี
 ความสำคัญต่อการศึกษาและการปฏิบัติธรรมของชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทใน
 ประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างมาก **หลักไตรสิกขาเป็นที่หลอมรวมหลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดใน**
พระพุทธศาสนา คือ หลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาจัดเข้ารวมอยู่ในหลักไตรสิกขานี้
 ทั้งสิ้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะว่า ไตรสิกขานั้นถือกันว่าเป็นระบบการปฏิบัติ
 ธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีขอบเขตรอบคลุมมรรคทั้งหมด และเป็นการนำเอาเนื้อหาของมรรคไป
 ใช้อย่างหมดสิ้นสมบูรณ์ จึงเป็นหมวดธรรมมาตรฐานสำหรับการแสดงการปฏิบัติธรรม และมักใช้เป็น
 แม่บทในการบรรยายวิธีการปฏิบัติธรรม^๐

สำหรับปัญหาของการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยสนใจค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็น คำถามที่ว่า
 การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเป็นอย่างไรและการวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา เป็นอย่างไร
 ซึ่งคำถามเหล่านี้เป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนา จากการสืบค้นข้อมูลใน
 เบื้องต้นผู้วิจัยได้พบว่าองค์ความรู้ในเรื่องของหลักไตรสิกขาในประเด็นที่เกี่ยวกับ การศึกษาตาม
 หลักการศึกษา หรือ วิเคราะห์การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา เช่น ความเป็นมาของหลักไตรสิกขา
 ความหมายและประเภทของหลักไตรสิกขา ความสำคัญของหลักไตรสิกขา สารสำคัญของหลัก
 ไตรสิกขา การศึกษาตามหลักไตรสิกขา การดำเนินการศึกษาตามหลักไตรสิกขา การวัดผลและ
 ประเมินผลตามหลักไตรสิกขา เป็นต้น ยังมีการศึกษากันอยู่จำนวนน้อย ยังขาดการวิเคราะห์ให้เห็น
 รายละเอียดของขั้นตอนในการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนว่าต้องจัดเตรียมหรือต้องทำอะไรบ้างก่อนหลัง
 การศึกษาที่ผ่ามาส่วนใหญ่เป็นการอธิบายสาระสำคัญที่เป็นตัวเนื้อหาแล้วก็จบลงเพียงเท่านั้น จึงทำ

^๐ดูรายละเอียดใน อจ.ดิก. (ไทย) ๒๐/๕๑/๓๑๕-๓๒๐.

^๐พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐๑.

ให้เกิดปัญหาต่อมาว่า หากจะจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาแล้วจะเริ่มต้นอย่างไร และขั้นตอนต่อไปจะทำอะไรบ้าง และจะจบลงที่ขั้นตอนใด เป็นต้น การศึกษาที่ผ่านมายังขาดรายละเอียดเรื่องนี้สำหรับหลักไตรสิกขานี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้สำหรับเป็นแนวทางให้นำมาใช้เป็นหลักในการศึกษา แต่ปัญหาที่ปรากฏในเวลาต่อมาก็คือว่ายังขาดการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำเอาแนวทางดังกล่าวมานำเสนอให้ผู้ศึกษาได้รับรู้ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมแนวทางการจัดศึกษาตามหลักไตรสิกขานี้เกิดขึ้นให้มาก มีพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุ ๕๐๐ รูป ความตอนหนึ่งว่า “เรารู้วิธีถอนลูกศรคือกิเลสแล้ว จึงชี้บอกทางนี้แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรทำความเพียรเองเถิด ตถาคตเป็นเพียงผู้ชี้บอกเท่านั้น ผู้บำเพ็ญภาวนา ดำเนินตามทางนี้แล้ว พังพินิจอยู่ จักพ้นจากเครื่องผูกแห่งมารได้”^{*} จากพุทธพจน์นี้ทำให้เราได้ทราบว่าแนวทางทั้งหลายพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วส่วนการนำเอาแนวทางทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในหลักคำสอนเหล่านั้นมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังเช่นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาตามหลักไตรสิกขา จึงเป็นเรื่องของพุทธบริษัททั้งหลายจะต้องนำมาศึกษาและลงมือปฏิบัติการด้วยตัวเองเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากได้มีการทำการวิจัยเรื่องนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ และตอบปัญหาเรื่องนี้ได้ ผู้วิจัยได้มองเห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์ที่จะได้รับดังกล่าวจึงได้ทำการวิจัยในเรื่องนี้ โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการศึกษาตามหลักไตรสิกขา

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในแต่ละด้านไว้ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ด้านเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๓.๒ ด้านเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการที่นักวิชาการได้นำเสนอไว้ในแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

^{*} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๕๕-๒๕๖/๑๑๓.

๑.๓.๓ ด้านเนื้อหาของการวิจัย เนื้อหาที่นำมาวิจัยจะจำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของการศึกษาตามหลักไตรสิกขา และวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา เท่านั้น

๑.๓.๔ ด้านระยะเวลาในการวิจัย เริ่มดำเนินการใน ปีการศึกษา ๒๕๕๕ และระยะเวลาสิ้นสุดของการวิจัยภายในปีการศึกษา ๒๕๕๕

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเป็นอย่างไร

๑.๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หลักไตรสิกขา หมายถึง หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาอันเป็น ข้อปฏิบัติที่ใช้ในการศึกษาให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน มีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

วิเคราะห์ หมายถึง การแยกออกเป็นส่วน ๆ

วิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา หมายถึง การแยกเนื้อหาการศึกษาตามหลักไตรสิกขาออกมาให้เห็นเป็นส่วน ๆ

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาแนวคิดการบริหารการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ขั้นสำรวจเอกสาร เป็นขั้นการสำรวจเอกสารต่าง ๆ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา วารสารและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย

๑.๖.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูล ดังนี้ คือ ย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความแล้วทำอัญประกาศ ซึ่งจะกระทำเมื่อข้อความนั้นอยู่ในเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้ คือ เป็นข้อความสำคัญมาก เป็นข้อความที่จะมีการพิสูจน์หรือทดสอบข้อเท็จจริง เป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง เป็นข้อความที่เขียนไว้ดีมาก ถ้อยคำสำนวนกะทัดรัดชัดเจนซึ่งจะถอดความเป็นภาษาของผู้วิจัยเองอาจทำได้ไม่ดีเท่าเดิม และข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑.๖.๓ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มา เนื้อหา และความสมบูรณ์ของ

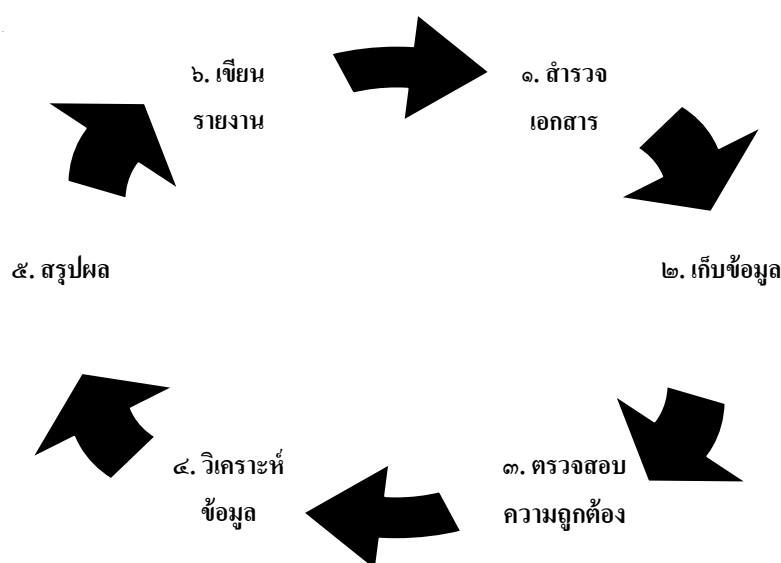
ข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อน และหลังเรียงตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๑.๖.๔ **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ วิเคราะห์แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขา และวิเคราะห์การประยุกต์หลักไตรสิกขาสำหรับพัฒนาแนวคิดการบริหารการศึกษาตามลำดับ

๑.๖.๕ **ขั้นสรุปผล** เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

๑.๖.๖ **ขั้นเขียนรายงานการวิจัย** ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^๑วิธีการดำเนินการดังกล่าวสามารถนำมาเขียนเป็นขั้นตอนได้ตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการศึกษาตามหลักไตรสิกขา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: หอไตรการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔-๑๕.